

ЄВРО-АЗІАТСЬКА АКРЕДИТАЦІЙНА АСОЦІАЦІЯ
СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ ІНСТИТУТ ТЕОЛОГІЇ

EURO-ASIAN ACCREDITING ASSOCIATION
EASTERN EUROPEAN INSTITUTE OF THEOLOGY

**БОГОСЛОВСЬКІ РОЗДУМИ:
СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЖУРНАЛ ТЕОЛОГІЇ**

**THEOLOGICAL REFLECTIONS:
EASTERN EUROPEAN JOURNAL OF THEOLOGY**

VOL. 18.2 (2020)

DOI: 10.29357/2521-179X.2020.v18.2

ISSN 2415-784X (Print)
ISSN 2521-179X (Online)

CONTENTS / 3MICT

Foreword	7
--------------------	---

I. ARTICLES

<i>Ronald T. MICHENER</i> The Heterogeneous Global Church and Intentional Hospitality to The Other	13
<i>John E. WHITE</i> God's Mission in the Diverse City: Discovering and Offering Hospitality.	30
<i>Valeriia CHORNOBAI, Victoriia HRYTSENKO</i> Loneliness as a Pandemic in a Global Social Isolation	47
<i>Alexander MALOV</i> On the Phenomenon of Leadership and the Theology of Hospitality among Evangelical Christians of Eurasia	71
<i>Volodymyr BUREHA</i> The Russian Empire as a Multicultural Society: Between Assimilation and Ethno-Religious Segmentation.	90

II. REVIEWS

<i>Oleh HIRNYK</i> Traveling within the Heart in Ezekiel's Chariot. <i>Journey within the Heart.</i> <i>The Dynamic Anthropology of Pseudo-Macarius.</i> Mariya Horyacha	109
<i>Pavlo SMYTSNIUK</i> Triumph and Failure of Peaceful Diversity. <i>Trinitarian Truth of Being.</i> <i>The Revelation of Love.</i> Oleg Davydov	115
<i>Peter PENNER</i> Conversations on the Ukrainian Evangelical Missionary Surge of the 1990s. <i>Factors Behind the Ukrainian Evangelical Missionary Surge from 1989 to 1999.</i> John Edward White.	118
<i>Vitalii HURA</i> Hospitality and Dialogue Development on the Principle of a Positive Sum. <i>Metropolitan Andrei Sheptytsky and the Principle of "Positive Amount".</i> Myroslav Marinovich	122
<i>Vladimir LUKIN</i> Temple motives in Hebrews. <i>Hebrews and the Temple: Attitudes to the Temple in Second</i> <i>Temple Judaism and in Hebrews.</i> Philip Church	128

CONTENTS / ЗМІСТ

Alexander LYKHOSHERSTOV

- Reconstruction of the Person of Christ in the Works of Yulia Latynina.
Christ with a Thousand Faces. Yulia Latynina. 133

III. NEW PUBLICATIONS

Nadia DOBRYDNIK

- The Gospel According to John*. Donald Carson. Translation Y. Vyazovsky,
Y. Ustinovich. 143

Vasyl NOVAKOVETS

- Sweeter than Honey*. Christopher Wright. 147

Oleksandr GEYCHENKO

- Encountering the Mystery*. 149

IV. TRANSLATIONS

Rostislav TKACHENKO

- Jacob Arminius' Conflicts and the Preface to the "Declaration of Sentiments":
A Biographical and Translator's Introduction 153

Jacobus ARMINIUS

- A Declaration of the Sentiments of Arminius on Predestination, Divine Providence,
the freedom of the will, the grace of God, the Divinity of the Son of God, and the
justification of man before God (translated by Rostislav Tkachenko) 185

V. ACADEMIC LIFE

Discussion of Joshua Searle's book *Theology After Christendom*:

- Forming Prophets for a Post-Christian World* 209

Programme of Methodological Seminars of the Eastern

- European Institute of Theology 223

Open Theological Seminar "Transfiguration:

- Biblical Narrative and Renewal of Creation" 231

International Theological Online Conference "Eschatological Community:

- Faith, Ministry, and Prophetic Witness in a Changing World" 234

CONTENTS / ЗМІСТ

Передне слово. 7

I. СТАТТІ

Рональд МІЧЕНЕР

Гетерогенна вселенська церква та усвідомлена гостинність до іншого 13

Джон УАЙТ

Божа місія в різноманітному місті: відкриваючи та пропонуючи гостинність . . 30

Валерія ЧЕРНОБАЙ, Вікторія ГРИЦЕНКО

Одиночество как пандемия в условиях глобальной социальной изоляции. . . . 47

Александр МАЛОВ

«К вопросу о формировании инклюзивного лидерства
среди евангельских христиан Евразии» 71

Володимир БУРЕГА

Російська імперія як мультикультурний соціум:
між асиміляцією та етно-релігійною сегментацією. 90

II. РЕЦЕНЗІЇ

Олег ГРНИК

Подорожуючи серцем в Єзекиїловій колісниці. *Подорож у серці.*
Динамічна антропологія преподобного Макарія. Марія Горяча 109

Павло СМІЦНЮК

Тріумф і поразка мирного розмаїття. *Откровение Любви.*
Тринитарная истина бытия. Олег Давыдов. 115

Пітер ПЕННЕР

Діалоги про український евангельський місіонерський сплеск 1990-х років.
Factors Behind the Ukrainian Evangelical Missionary Surge from 1989 to 1999.
John Edward White. 118

Віталій ГУРА

Гостинність і розбудова діалогу на принципі позитивної суми. *Митрополит*
Андрей Шептицький і принципи «позитивної суми». Мирослав Маринович . . . 122

Владимир ЛУКИН

Храмовые мотивы в послании к Евреям. *Hebrews and the Temple:*
Attitudes to the Temple in Second Temple Judaism and in Hebrews.
Philip Church. – Leiden: Brill, 2017. 128

Александр ЛИХОШЕРСТОВ

Реконструкции личности Христа в работах Юлии Латыниной.
Христос с тысящейю лиц. Юлия Латынина 133

CONTENTS / ЗМІСТ

III. НОВІ ВИДАННЯ

Надія ДОБРИДНІК

Комментарий на Евангелие от Иоанна. Дональд Карсон.

Пер. с англ. Я. Г. Вязовского, Е. А. Устиновича 143

Василий НОВАКОВЕЦ

Ветхозаветная проповедь. Древняя весть для современного мира.

Кристофер Райт 147

Олександр ГЕЙЧЕНКО

Зустрічаючись із таємницею 149

IV. ПЕРЕКЛАДИ

Ростислав ТКАЧЕНКО

Конфликты Якоба Арминия и *Предисловие* к «Объявлению мнения»:

биографическое и переводческое введение 153

Якоб АРМИНИЙ

Объявление мнения Якоба Арминия о предопределении,

Божьем провидении, свободе выбора, Божьей благодати,

божественности Сына Божьего и оправдании человека

перед Богом (фрагмент 1). (Пер. Ростислав Ткаченко) 185

V. ПОДІЇ НАУКОВОГО ЖИТТЯ

Обговорення книги Дж. Серля

Богослов'я у постхристиянському світі. 209

Програма методологічних семінарів

Східноєвропейського інституту 223

Відкритий богословський семінар «Преображення:

біблійний наратив і оновлення творіння» 231

Міжнародна богословська онлайн-конференція «Есхатологічна спільнота:

віра, служіння і пророче свідчення церкви в мінливому світі» 234

Шановні читачі!

Перед Вами чергове число журналу «Богословські роздуми» на тему «Гостинність у світі багатоманітності». Статті, надруковані у цьому числі, аналізують численні виклики, з якими зустрічається церква та окремі християнини у світі глобалізації та багатоманітності. Завдяки постійному переміщенню населення, потокам біженців, трудовій еміграції та соціальним мережам чужі культури, малознайомі релігійні традиції та багатоманітні форми соціальних відносин перестають бути далекими і екзотичними. У глобалізованому світі дистанція з соціальним, культурним чи політичним Іншим невпинно скорочується. Це, своєю чергою, збільшує соціальну напругу. Адже кожен Інший через свою відмінність одночасно притягує і відштовхує, викликає цікавість і страх, змушує обирати між ворожістю і гостинністю. Християнські спільноти також постають перед викликом навчитися практикувати відкритість та гостинність у ставленні до інших, створювати простір для людей із різними традиціями, культурами та ідентичностями. Особливо гострим це завдання постає у ситуації пандемії, коли кожен Інший виступає потенційною загрозою, а практики соціального дистанціювання стають нормою.

Професор Євангелічного теологічного університету в м. Лювен (Бельгія) Рональд Міченер у статті «Гетерогенна вселенська церква та усвідомлена гостинність до іншого» зауважує, що глобалізація у поєднанні з кризою міжнародної імміграції, пандемією коронавірусу та зростанням міжрасової напруженості спонукають церкву шукати нові шляхи для здійснення гостинності як на місцевому, так і на глобальному рівнях. Спираючись на парадигму «солідарності інших» Ансельма Міна, він піддає критиці гомогенну модель зростання церкви Дональда Мак-Гаврана, наполягаючи на необхідності будівництва у церковних спільнотах мостів для міжкультурного спілкування, постійного діалогу та взаємодії. Церква, що зорієнтована на місію, виявлятиме радикальну гостинність до всіх маргіналізованих груп людей у місцевій громаді та поза нею. Гостинне ставлення до інших вимагає усвідомленої відкритості та покірності ставлення до культур, що відрізняються від нашої, а також до відмінностей у біблійній інтерпретації та церковних практиках. Закликаючи сміливо перетинати культурні кордони та виявляти таким чином чудове різноманіття, що існує у тілі Христа, Р. Міченер водночас ставить питання про межі гостинності. На його переконання, вони необхідні, адже для того щоб виявити гостинність до Іншого в контексті мультикультурної церкви, в екуменічних церковних відносинах та у взаєминах поза церквою нам слід визнати і прийняти власні особливості. Межі не означають насильства щодо інших чи їх вилучення, вони допомагають нам зберегти відмінності. Автор доходить висновку, що зосереджені на місії спільноти мають навчитися смиренно ставитися до носіїв відмінних поглядів, а також усвідомлено зміцнювати стосунки між різними групами людей у церквах. Місіональна церква повинна демонструвати діяльність Бога, спрямовану на відкуплення і примирення всіх народів, незалежно від їх культури, раси, статі, походження. Таким чином, міжкультурна, багатоетнічна, економічно та соціально різноманітна еклесіологічна гостинність стає сучасною теорією місій на практиці.

Методологічні засади місіональної гостинності, запропоновані Р. Міченером, отримали свою актуалізацію у статті «Божа місія в різноманітному місті: шукаючи та пропонуючи гостинність». Автор, викладач Української євангельської теологічної семінарії Джон Уайт, досліджує шляхи служіння різним людям в урбаністичному середовищі. Спочатку він розглядає біблійне вчення про походження та характер різноманітності й гостинності, а потім застосовує ці ідеї до сучасного контексту з

конкретними пропозиціями щодо пошуку та надання гостинності як способів служити різним категоріям міського населення. Також ним аналізуються бар'єри для надання гостинності та даються поради щодо їх подолання. Дж. Уайт доходить висновку, що практика гостинності є біблійним та ефективним засобом служіння маргінальним верствам міських популяцій, а також ключовим компонентом розвитку християнської спільноти, яка може впливати на навколишнє суспільство.

Дослідниці Валерія Чорнобай та Вікторія Гриценко у статті «Самотність як пандемія в умовах глобальної соціальної ізоляції» аналізують вплив самотності як проблеми, яка особливо поширюється на тлі сучасної соціальної ізоляції. Самотність – поняття багатогранне, яке знаходить своє відображення в соціальній, культурній, емоційній, світоглядній і духовній сферах життя людини, тож авторки пропонують розгорнуту класифікацію типів самотності і їх проявів в умовах пандемії, визначають відмінності між такими суміжними з самотністю поняттями, як «самота» і «соціальна ізоляція». На основі аналізу сучасних світових тенденцій і наукових досліджень у цій сфері вони роблять висновок про наслідки і масштаби розповсюдження самотності. Ставлячи питання про те, як уникнути почуття самотності, враховуючи, що карантинні обмеження в тій чи іншій формі будуть продовжуватися на невизначений період, а рівень зайнятості та доходів багатьох людей знизиться, В. Чорнобай і В. Гриценко пропонують, зокрема, тренувати усвідомленість, розвивати когнітивно-поведінкову терапію, використовувати час соціальної ізоляції для рефлексії і духовного саморозвитку, ініціювати нові великі проекти та брати активну участь у служінні Богові.

Олександр Малов у статті «До питання про феномен лідерства і теології гостинності в середовищі євангельських християн Євразії» аналізує, яким чином прояви гостинності впливають на погляди про лідерство євангельських християн Євразії. Дослідник теології лідерства визначає гостинність як відкрите і доброзичливе ставлення до людей, чії культурні або фізичні особливості відрізняються від прийнятих у співтоваристві або не відповідають уявленням, переконанням, характеристикам самого лідера. Автор переконаний, що гостинність необхідна для формування і практики морального й ефективного лідерства. На основі матеріалів двох дослідницьких проектів Hodos Institute О. Малов доходить висновку, що лише незначна кількість євангельських християн на пострадянському просторі пов'язує лідерство з прийняттям Іншого. Тому у висновку він запропонував деякі практичні рекомендації для розвитку інклюзивного лідерства, засновані на теорії духовного лідерства Фрая. Зокрема, автор закликає лідерів приділяти час для особистого духовного розвитку, чесно аналізувати свої рішення, слова і дії до інших послідовників, формувати своє ставлення до інших людей і гостинності відповідно до Божого Слова, поставити духовні потреби послідовників вище власних або організаційних, прагнути до єдності різноманіття, проявляти альтруїстичну любов до всіх послідовників, незалежно від їх походження, переконань, здібностей чи особистих якостей.

У статті кандидата історичних наук Володимира Буреги «Російська імперія як мультикультурний соціум: між асиміляцією та етно-релігійною сегментацією» аналізується політика уряду Російської імперії щодо різних етно-релігійних спільнот у XVIII – на початку XX ст. На думку історика, офіційна ідеологія представляла тогочасну Російську імперію як моноетнічне державне утворення, національні меншини якої суттєво поступаються титульній нації. Титульною нацією в Російській імперії офіційно вважався «російський народ», до складу якого включали не тільки росіян, але й українців

та білорусів. Оскільки будь-які кроки на шляху національного самовизначення білорусів та українців розглядалися урядом як загроза внутрішній міцності держави, розвиток національної культури цих народів у Російській імперії максимально гальмувався. Стратегічною метою уряду було формування російської політичної нації, тобто багатонаціональної та багатокультурної спільноти, яка була б віддана правлячій династії та усвідомлювала себе єдиним політичним цілим. Хоча досягнення цієї мети передбачало надання певного ступеня автономії деяким групам громадян, урядом завжди жорстко обмежувалася свобода проповіді, зокрема, для протестантських конфесій, а практикувати свою віру особливим етно-релігійним спільнотам дозволялося лише у своєму середовищі.

Звертаємо увагу наших читачів, що почавши з цього числа, матеріали журналу структуруватимуться у рамках наступних рубрик: «Статті» (публікуються результати оригінальних богословських досліджень, що містять безперечну наукову новизну та відповідають науковим пріоритетам журналу), «Рецензії» (публікуються розгорнуті рецензії на нові книги й статті богословської тематики), «Нові видання» (містить короткі описи змісту нових книг і статей богословської тематики та їх повні бібліографічні дані), «Переклади» (публікуються переклади класичних богословських текстів) та «Події наукового життя» (звіти про богословські конференції, семінари).

Зокрема, у цьому числі опублікована розгорнута рецензія Олега Гірника «Подорожуючи серцем в Єзекиїлової колісниці» на книгу Марії Горячої *«Подорож у серці. Динамічна антропологія преподобного Макарія»* (Львів: Видавництво УКУ 2019), рецензія Віталія Гури «Гостинність і розбудова діалогу на принципі позитивної суми» на книгу Мирослава Мариновича *«Митрополит Андрей Шептицький і принцип «позитивної суми»* (Львів: Видавництво Старого Лева, 2019), рецензія Володимира Лукіна «Храмові мотиви в посланні до Євреїв» на книгу Philip Church *Hebrews and the Temple: Attitudes to the Temple in Second Temple Judaism and in Hebrews* (Leiden: Brill, 2017), а також рецензія Олександра Лихошерстова на книгу Юлії Латиніної *«Христос с тысячьо лиц»* (Москва: «Эксмо», 2019). Крім цього у число увійшла низка коротких повідомлень про нові видання богословської літератури.

Рубрика «Переклади» у цьому числі містить фрагмент першого наукового перекладу на російську мову найвідомішої праці нідерландського протестантського богослова Якоба Армінія «Оголошення думок Якоба Армінія про напередвизначення, Боже провидіння, свободу вибору, Божу благодать, божественність Сина Божого і виправдання людини перед Богом». Уже під час свого життя Якоб Арміній був причетний до активних богословських дискусій, які згодом перетворилися в армініансько-кальвіністську дискусію. Однак на початкових етапах ця дискусія мала на увазі щось більше, ніж незгоду з кількох суто богословських питань. У вступній статті богослов та перекладач «Оголошення думок» Ростислав Ткаченко відстоює позицію, згідно з якою «справа Армінія» 1592–1609 рр. була багаторівневим конфліктом: на богословський аспект накладалися аспекти міжконфесійні, політичні, церковно-політичні та, ймовірно, міжособистісні. По суті, конфлікти навколо переконань Армінія – це конфлікти і богословські, і соціальні. Ці спостереження становлять собою основу для біографічного вступу до першого фрагменту (так званої «Передмови») першого наукового російського перекладу «Оголошення думок». Вони допомагають прояснити контекст «Передмови» і побачити фігуру Якоба Армінія в історичному контексті.

У рубриці «Події наукового життя» розміщена детальна інформація про презентації українського перекладу книги британського богослова Джошуа Серля *«Богослов'я у*

постхристиянському світі», що вийшла цього року у видавництві «Дух і літера» в рамках серії «Сучасне протестантське богослов'я». Також пропонуємо Вашій увазі розгорнутий звіт про програму методологічних семінарів Східноєвропейського інституту богослов'я, зокрема, про чотири останні зустрічі учасників програми, що були присвячені відповідно наступним темам: «Новий діалог між наукою і богослов'ям» (4 квітня 2020 р.), «Тринітарна істина буття. Откровення любові» (21 травня 2020 р.), «Баптистська сакраментологія» (12 червня 2020 р.) «Ситуація смерті Бога у Ніцше» (11 вересня 2020 р.). Крім цього, Ви можете детальніше ознайомитися із перебігом Відкритого богословського семінару «Преображення: біблійний наратив і оновлення творіння» (19 серпня 2020 р.) та Міжнародної богословської онлайн-конференції «Есхатологічна спільнота: віра, служіння і пророче свідчення церкви в мінливому світі» (5 жовтня 2020 р.).

Зауважу, що, починаючи з цього числа, журнал зазнає низки змін. По-перше, змінюється назва журналу «Богословські роздуми: Східноєвропейський журнал богослов'я» замість «Богословські роздуми: Євро-Азіатський журнал богослов'я». Ця зміна обумовлена намаганням уточнити проблемне поле журналу та зміною підпорядкованості – журнал передано в підпорядкування Східноєвропейському інституту теології. По-друге, журнал набуває статусу видання відкритого доступу. Це означає відмову від піврічного ембарго на оприлюднення статей на сайті журналу. Однак, це стосується лише статей, рецензій та інших матеріалів, звідна версія журналу буде доступна лише у друкованому вигляді. По-третє, ми переходимо на загальноприйнятну нумерацію у форматі «том-число». Журнал видається вже протягом вісімнадцяти років, тож цей номер матиме наступну нумерацію – 18.2. Перша цифра означає том, друга – порядкове число номеру у томі.

Запрошуємо усіх зацікавлених публікувати у нашому журналі результати своїх досліджень у богословській та суміжних сферах. Журнал публікує оригінальні богословські дослідження з біблеїстики, догматичного, історичного і практичного богослов'я, а також результати міждисциплінарних досліджень. Для забезпечення неупередженості розгляду текстів, що надходять до редколегії, статті проходять обов'язкову процедуру «подвійного сліпого» рецензування провідними фахівцями з тематики публікації. Крім цього, статті проходять експертизу на плагіат. Статті отримують індекс DOI – унікальний ідентифікатор цифрового об'єкта, що спрощує доступ до текстів статей із будь-якої видавничої платформи. Готуються заявки для реєстрації журналу до наукометричних баз даних Scopus і Web of Science. Публікація у журналі безкоштовна. Статті публікуються українською, англійською та російською мовами.

Щоб подати статтю, її необхідно завантажити на сайті <http://reflections.e-aaa.info>. Автору для цього необхідно зареєструватися на сайті. Зі статтями попередніх випусків, інформацією про вимоги до публікацій та правила подачі статей можна ознайомитися на сайті журналу <http://reflections.e-aaa.info>.

Роман Соловій
Головний редактор «Богословських роздумів»